

MULING PAGLIKHA SA MITO NG PAGLIKHA: FEMINISTANG PAGSASALAYSAY SA KUNG BAKIT UMUULAN NI RENE O. VILLANUEVA

EUGENE Y. EVASCO

The paper centers on Rene Villanueva’s feminist retelling of “Tungkung Langit at Alunsina,” a Panay creation myth. The paper examines the context, types, and different methods of retelling in Philippine children’s literature. It also focuses on sexism in folklore and fairy tales which are the basis of modern children’s literature retelling. Through close reading, this paper shows how the art of retelling can transform sexist folklore to politically correct and gender fair text. Villanueva, the reteller, achieves this by representing the folklore’s passive female character as a powerful creator of the universe. This modern female representation becomes the positive role model for the young readers.

Sa kasalukuyan, karaniwang praktika sa produksiyon ng mga aklat pambata ang muling pagsasalaysay o retelling ng panitikang-bayan o ng mga nakalimbag na bersiyon ng panitikang pasalita sa bansa. Halos lahat ng pangunahing tagapaglimbag ng mga aklat pambata sa Filipinas ay may serye ng mga muling pagsasalaysay—panitikang-bayan man o klasikal na akdang pandaigdig. Sa pangunang sipat, isinasagawa ang muling pagsasalaysay upang ipakilala sa mga batang mambabasa ang yaman ng kulturang Filipino. Kasangkapan ang ganitong mga aklat sa pagtatampok sa katutubong identidad, lalo pa sa konteksto ng kolonyal

na kasaysayan ng ating bansa. Ayon pa sa “Pagsulat ng Kuwentong Pambata” ni Rene O. Villanueva (2008, w.p.), “magagamit ang kuwento at mga kauri nitong kuwentong-bayan bilang mapa ng sinaunang paraan ng pag-iisip ng ating mga ninuno o durungawan ng kasalukuyang Filipino sa kanilang katutubo at nakaraang kultura, pag-iisip at paraan ng pamumuhay.”

Madalas na metodo ng muling pagsasalaysay ang pagsasalin nito tungo sa anyong mauunawaan at kagigiliwan ng mga bata. Tagapanguna rito si Amelia Lapena-Bonifacio na ginamit ang anyo ng dula sa mga kuwentong-bayan ng bansa (6 na Dulang Pilipino para sa mga Bata: Mga Dulang-Bayan) noong 1975 na itinanghal sa itinatag niyang Teatro Mulat. Sumunod sa ganitong tradisyon sa larangan ng picture book sina Villanueva at Virgilio S. Almario, partikular na sa unang labas ng mga aklat sa Children’s Communication Center (CCC), na naging Adarna House sa kinalaunan. Bukod sa pagsasalin sa anyo, pinasisimple at pinagagaan nito ang wika at ang anyo ng panitikang-bayan. Pinaikli ang napakahabang episode sa mga epikong-bayang Hinilawod at Biag ni Lam-ang upang mag-anyong aklat na may ilustrasyon paris ng mga aklat na *The Love of Lam-ang* (CCC, 1983) at *Humadapnon: Paghahanap kay Nagmalitung Yawa* (CCC, 1983); ginagawang payak ang mga daloy ng pangyayari sa mga novelistic tale ni Severino Reyes, na kilala bilang *Lola Basyang*. At upang higit na maunawaan ang wika, nagkakaroon ng modernisasyon sa wika ng napiling panitikang-bayan.

Sa proseso ng popularisasyon (mass marketing) at sa pagpapasimple ng mga sinauna at lumang teksto, mapupuna ang tinaguriang *dumbing down* ng panitikan. Ayon nga kay John E. Mitchell (2000), ang *dumbing down* ay “proseso ng pagpapapayak at pagpapalaganap ng klasikong akdang pambata.” Nagreresulta ito ng mas mahinang uri ng akda (mediocre) dulot na rin ng motibong komersiyal ng mga palimbagan. Halimbawa nito ang pinaikli at pinagaang na bersiyon (abridged version) ng *Noli Me Tangere* at *El Filibusterismo*; maging ang bersiyong komiks at buod ng *Florante at Laura* at *Ibong Adarna*. Sa mga nakaraang taon (2010-2011), malaking bahagi ng produksiyon ng Lampara Books ang retelling ng mga klasikong akdang pambata gaya ng *Little Women*, *Peter Pan*, *Heidi*, *The Jungle Book*, *Dracula*, at *Black Beauty*. Dagdag pa nilang produksiyon, bukod sa retelling, ang pagsasalin at adaptasyon ng mga piling akdang ito sa anyo ng graphic novel.

Madalas na isinasagawa ang muling pagsasalaysay ng mga klasiko at kanonisadong akdang Filipino hindi para sa kapakanan ng mga bata kundi para sa mga tamad na mag-aaral at guro na takot at hindi kayang basahin ang orihinal na bersiyon. Pinagsasamantalahan ng mga palimbagan ang kawalan ng interes sa

pagbabasa ng mga mag-aaral sa mahahaba at lumang teksto sa pamamagitan ng paghahanda ng mga bersiyong magaan o nasa anyong popular, tulad ng biswal na panitikan. Nawawala sa proseso ng pagsasalin ang rikit ng wika at mga pananalinghaga sa katutubong panitikan. Naisasantabi ang pagkapanitikan o ang artistikong kahusayan ng orihinal dahil sa kinahiratihang nosyon na ang bersiyong payak lamang ang maiintindihan ng isang bata o ng mag-aaral.

May muling pagsasalaysay naman, sa kaso ng *The Best of Lola Basyang: Timeless Tales for the Filipino Family* (Lumbera ed. 1997), na dumadaan sa proseso ng paglilinis at pagtutuwid (paghahanda ng sanitized version) ang mga lumang kuwento ni Severino Reyes upang umakma sa mga mambabasa ng makabagong panahon. Halimbawa rito'y ang pagkaltas sa mga marahas, seksista, rasista, at maselang bahagi ng kuwento. Naniniwala ang editor at ang tagasalin ng naturang aklat na wala nang puwang sa kasalukuyang panahon para sa mambabasa, lalo na't para sa bata, ang mga de-kahon at makitid na paniniwalang natukoy.

Katangi-tanging paraan ng muling pagsalaysay ang isinagawa ni Villanueva sa isang mito ng paglikha mula sa Panay. Dulang pambata na pinamagatang "Tungkung Langit at Alunsina" ang una niyang pagtatangka ng muling pagsasalaysay na nalathala sa espesyal na isyu ng *Ani* noong 1989 para sa panitikang pambata. Maikling kuwento ang pangalawang bersiyon nito na pinamagatan ding "Tungkung Langit at Alunsina" at nagwagi (kasamang nagwagi ng kuwento niyang "Ang Unang Baboy sa Langit") sa categoryang maikling kuwentong pambata sa *Gawad Palanca* noong 1990. Mula sa nasabing manuskrito, nalathala ang *Kung Bakit Umuulan* noong 1991.¹ Buhat sa namamayaning kilusan sa pagsulat ng huling taon ng dekada otsenta at sa sigasig sa panulat ng kababaihan pagkaraan ng *People Power* 1986, naimpluwensiyahan ang malikhaing uniberso ni Villanueva ng mga kaisipang feminista.² Malayong-malayo ito sa simplistiko at de-kahong paniniwala ni Villanueva kaugnay sa tungkulin at identidad pangkasarian sa aklat pambatang *Ang pulang laso*: ito ba'y para sa lalaki o para sa babae (1981). Sa huling nabanggit, pinagtibay ng manunulat ang kombensiyonal na pananaw sa pagkalalaki at pagkababae, sang-ayon sa atas ng lipunan. Lantad na lantad na pagiging behikulo ng panitikang pambata upang isulong ang stereotype na ikinakabit sa kasarian tulad na lamang ng mga kulay, damit, at laruan.

Nilalayan ng papel na ito na suriin ang isinagawang muling paglikha sa mito nina *Tungkung Langit at Alunsina*. Gagamiting patnubay sa pagsusuri ang mga kaisipang feminismo at panunuring malay sa kasarian. Magsisilbi itong giya sa mga susunod na manunulat kaugnay sa pagpili ng mga tradisyonal na panitikang muling ipakikilala

sa mga batang mambabasa. Gagamiting ang Kung Bakit Umuulan bilang modelo ng makabuluhang muling pagsasalaysay na hindi nakabatay sa komersiyal na kadahilanan kundi sa mapagpalayang kilusang kaugnay sa kasarian. Dagdag pa, magiging panunuri rin ito sa kasalukuyang produkisyon ng mga aklat pambata sa bansa.

Seksismo sa Panitikang-bayan at Panitikang Pambata

Sa panimulang sarbey sa mga mito ng paglikha sa Filipinas mula sa antolohiya nina John E. Miller (1904), Mabel Cook Cole (1916) at Damiana Eugenio (2001), halos lahat ng diyos na manlilikha ng daigdig at kalawakan ay kalalakihan. Halimbawa nito ay sina Lumawig (Igorot), Aponitalau (Tinguian), Kabunian (Kalinga), Bathala (Tagalog), Mangetchay (Kapampangan), Melu (Bilaan), Taganlang (Mansaka), Magbabaya (Bukidnon), Kerenen (Bagobo), Manama (Manobo), at Kanlaon (Timog Visayas).

Sa pagbabasa ng *The Philippine Folk Literature: The Myths* (Eugenio 2001), sinikap na tukuyin ang mga karaniwang gawain ng mga lalaking manlilikha sa mga mito. Narito ang mga lantad na tungkulin at kapangyarihan:

1. Tagapagligtas ng bayan: Bantugan (Maranao), Makalindung (Manobo)
2. Manlilikha: Lumawig (Igorot, Bontoc), Aponitalau (Tinguian), Angalo (Iloko), Kabunian (Kalinga), Bathala (Tagalog), Mangetchay (Kapampangan), Melu (Bilaan), Taganlang (Mansaka), Magbabaya (Bukidnon), Kerenen (Bagobo), Manama (Manobo), Tungkung Langit (Panay), Gugurang (Bikol), Bulalakaw (Negrito ng Panay), Captan (Hiligaynon), Taganlang (Mansaka), Pamulak Manobo (Bagobo), Laon (Visayas) at Kanlaon (Timog Visayas)
3. Mangangaso/Mangingisda (Tapagpag-alay ng kabuhayan at ikabubuhay sa pamilya): Tangba-a-Rugung (Maranao)
4. Pinagmulan ng buhay: Melu at Fiuweigh (Bilaan)
5. Nagparami ng tao sa mundo: Maisog (Bikol)

Dahil kapangyarihan ang paglikha ng daigdig at ng kalawakan, matutukoy na lantad ang phallocentrism sa mga sinaunang mito. Tinutukoy nito ang paggawad sa lalaki ng kapangyarihan at ng awtoridad. Sinasabi rin ng mga mitong ito na taglay ng lalaking diyos ang kapangahasan kaya siya nakalilikha. Lalaki ang sinasabing arkitekto ng uniberso at ng daigdig.

Samantala, kapansin-pansin na ganito naman ang hulma ng mga babaeng tauhan sa mga mito—sila’y mga diyosang tagapangalaga ng mga likha, tagapangalaga ng bundok at gubat, palamuti, manggagamot, tagapag-alaga ng mga anak, at tagapamahala sa tahanan o mga domestikong gawain. Kadalasan, sila’y mga anak ng lalaking manlilikha kaya limitado o espesyalisado (imbis na pangkalahatan) ang kanilang kapangyarihan.

Narito naman ang karaniwang tungkulin ng mga babaeng tauhan sa mga mito:

1. Tagapagsilang ng anak / Ina: Cavahi (Tinguian); Bugan (Ifugao); Lawanan, ina ni Bantugan (Maranao); Fucar, asawa ni Lumawig na iniwan matapos anakan
2. Maybahay: Maguayen, asawa ni Captan (Hiligaynon); Sicavay/Sikabay, asawa ni Sicalac/Sikalake (Bisaya); Alunsina, banidosa at tamad na asawa ni Tungkung Langit (Panay); Aran, asawa ni Angalo (Iloko)
3. Anak: Venus, anak ni Mangetchay (Kapampangan)
4. Manlilikha ng peste: Sinonggol, manlilikha ng baboy na naging peste (Tiruray)
5. Nagmula sa ibang bahagi: Eba, nalikha mula sa buntot ng demonyong aso (Kinaray-a); babae, nalikha mula sa tadyang ng lalaki upang paligayahin ito (Tiruray)
6. Nagluwal ng mga halaman, hayop, at tao: Bayi (Sulod)
7. Kamatayan at kadiliman: Sinonggol, nakatira sa lupain ng mga patay (Tiruray); Minaden, diyosa ng kamatayan (Tiruray); Sipnget, diyosa ng kadiliman (Iloko)

Dagdag pa, sila’y naibubukod (othering) sa tauhang femme fatale, sanhi ng kabiguan at pagbagsak ng lalaki, at sanhi ng kamatayan, kasalanan, at salot ng sanlibutan. Maliwanag na ikinakahon ng mga mitong nabanggit ang kasarian batay sa mga gampaning maskulino at femenino.

Sumasang-ayon ang aking panimulang suri sa mga mito ng Filipinas sa pag-aaral ni Herminia Menez-Coben (2009). Aniya, lantad ang patriyarka sa mito ng Ifugao. Lalaking diyos ang pangunahing tauhan at ang babae’y gumaganap lamang bilang maybahay at ina. Halimbawa, tungkulin lamang ni Bugan ang magdalantao’t

magsilang. Pagkaraan, siya'y mawawala na sa naratibo ng mito (ibid., 104). Dagdag pa, kapansin-pansing mas aktibo ang lalaki sa paglikha at muling paglikha ng daigdig. Sa mito ng Ifugao, ang lalaki'y tagalikha ng kabundukan at payaw (rice terraces). Samantalang ang babae'y bumabansot at sumisira sa kapangyarihang makalikha at pagiging produktibo ng lalaki. Lumalabag sila sa kanilang bana kaya ang babae sa mito'y walang ambag sa kabuhayan (ibid., 105).

Nilalagom ng sumusunod ang pagkakahulma ng babae sa mga mitong Filipino. Una, pumapangalawa lamang ang babaeng diyos sa mga mito ng paglikha. Nabibigyan sila ng minor o maliit na gampanin sa akto ng paglikha ng kalawakan at daigdig. Halimbawa, si Bayi ay nagsilang lamang ng mga hayop. Pangalawa, nababanggit ang titulo ng babae bilang asawa, ina, at anak pero hindi nailalarawan sa mito ang kanilang mga tungkulin sa mga titulong ito. Kung gayon, hindi naipapakita ang kanilang halaga bilang babae kumpara sa lalaking manlilikha na malinaw ang pagpapamalas ng kapangyarihan sa mga mito.

Pangatlo, nagpapaligsahan ang mga babae upang makuha nila ang posisyon bilang asawa at maybahay ng diyos na lalaki. Pang-apat, nagmula ang babae sa tadyang at sa buntot ng asong demonyo. Nagpapamalas ito ng tila aksidenteng pagsulpot ng babae sa daigdig. Panlima, bibihira ang manlilikhang babae. Sila'y nabibigyan lamang ng halaga sa pagpaparami ng tao sa daigdig.

Pang-anim, manlilikha ng kapahamakan ang babae sa mito. Iniluwal nila ang peste sa bukid, ang kamatayan, at ang digmaan sa mga unang tao. Naipakita ito sa kaso ni Venus (Kapampangan) na nagpatayan ang mga lalaki para maangkin ang pag-ibig niya at ni Sipnet na nagdulot ng hindi pagkakaunawaan ng mga diyos. Pampito, walang identidad o kaakuhan ang mga babae sa mito. Sila'y mga asawa, ina, at anak lamang ng mga manlilikha. Panghuli, iginagawad sa lalaki ang pinakamahalaga at pinakamataas na tungkulin sa paglikha ng mundo at tao.

Ganito rin ang kaso ng mga klasikong Europeong fairy tale, tulad ng Grimm's Household Tales na tinaguriang instrumento ng patriyarka (Jarvis 2000, 159). Kadalasan, ang sukatan ng tagumpay ng mga babaeng tauhan ay ang pakikipag-isandibdib sa isang dugong-bughaw. Nalilimitahan ang mga babaeng ipahayag ang kanilang sarili dahil may pagdidiin sa kagandahan bilang puhunan sa buhay. Hindi isinaalang-alang ang talino at pagkamalikhain ng kababaihan. Sa pagsusuma, ito ang mga dahilan kung bakit pinupuna ng mga feminista ang mga fairy tale: nagtatagisan sa kagandahan ang mga babae; pinagtitibay ang kaputian bilang kagandahan; yaman lamang ang tanging habol ng mga babae sa lalaki;

pinahalalagan ang pagiging pasibo at kahinaan ng babae; at, naiuugnay ang babae sa domestikong mundo tulad ng pangangalaga ng tahanan at paninilbihan sa kusina (Cosslett 1996, 81-82; Jarvis 2000, 159). Walang dudang nasabi ni Christine Nicholls na isang uri ng kolonyalismo ang seksismo (sipi kay Paul 2005, 115).

Mapanganib din ang fairy tale, lalo na ang mga bersiyong nilikha para sa mga bata gaya ng mga naunang pagtatangka ng Disney sa muling pagsasalaysay ng Snow White, Cinderella, Sleeping Beauty, at The Little Mermaid dahil sa pagiging mabisang kasangkapan nito sa indoktrinasyon.³ Bahagi ito ng proseso ng pagsisibilisa (civilizing process), na nagtuturo ng gampaning pangkasarian at tinuturuan ang mga bata ng mga alituntunin ng lipunan (socialization) (Zipes 2000, xxiii; Kawan 2002, 29). Dagdag pa ni Mem Fox, isang awtor ng mga aklat pambata, “nahuhulma ang bata sa kaniyang binabasa sa pamamagitan ng paghahain ng mga imahe bilang babae at lalaki” (sipi kay Singh 1998; akin ang salin). Sang-ayon pang muli kay Kawan (2002, 29):

Karaniwang kinikilala na ang mga aklat na nilikha para sa mga babae sa isang lipunang patriyarkal ay naglalayong mapagtibay ang mga katangian tulad ng tiyaga, tibay ng loob, pagpaparaya, kahinhinan, at paghuhusga, kabilang pa ang mga karaniwang katangiang pambabae gaya ng kasipagan, kalinisan, at mga kakayahang pantahanan. (akin ang salin)

Bukod sa usapin ng representasyon at pagkakahon (stereotyping), mababakas din ang seksismo at gender bias sa panitikang pambata sa nilalaman, wikang ginamit, at sa mga ilustrasyon (Singh 1998). Bilang partikular, sa kakaunting bilang ng mga aktibong tauhang babae bilang protagonista sa mga akda. Sa mga pag-aaral na isinagawa, lumilitaw na may pagkiling ang mga awtor at palimbagan sa mga lalaking bida. Mas abenturero, aktibo, at malakas ang mga lalaki kaysa sa mga babae na ginawaran ng maliit at pasibong tungkulin sa mga teksto. Mandirigma at tagapagligtas ang mga lalaking bida, samantalang tagapangalaga at tagasuporta sa bida ang mga babae. Umiinog lamang ang babae sa isang tauhang lalaki. Lantad ang suliranin ng pagiging tagabulag (invisible) ng mga babae sa mga aklat pambata. At dahil dito, “nalilimitahan ang mga batang babaeng mambabasa na makaugnay sa kaniyang kasarian at patatagin ang silbi sa lipunan” (Singh 1998; akin ang salin).

Sa puntong ito, mailalahad ang mga kritikal na tanong kaugnay sa panitikang-bayan, partikular na sa mga mito ng paglikha:

- Sino-sino ang mga lalaking manlilikha? Sino-sino naman ang mga babaeng manlilikha?
- May tinig ba ang babae sa mito? Nananatili lamang ba siyang sunod-sunuran sa lalaking diyos?
- May angkin bang kapangyarihan ang mga babaeng tauhan sa mito?
- Sino ang nagmamay-ari ng kapangyarihan?
- Ano ang itinataguyod nitong konsepto sa kalalakihan at kababaihan? Ano ang bisa nito sa sosyalisasyon at akulturasyon ng mga bata?
- Saan nagmula ang mga tao sa daigdig? Ano ang kubling mensahe ng mga mitong ito kaugnay sa kasarian at seksuwalidad?

Ang Muling Paglikha sa Mito nina Tungkung Langit at Alunsina

Mito buhat sa pulo ng Panay, sa Gitnang Visayas, ang kuwento nina Tungkung Langit at Alunsina. Bahagi ito ng simula at kaugnay na naratibo ito ng etnoepikong Hinilawod na naisadokumento ni F. Landa Jocano. Walang iisang kompletong kasaysayan tungkol kay Alunsina. Isa sa layunin ng pag-aaral na ito na ilarawan ang pira-pirasong kasaysayan ni Alunsina.

Sa mito, pantay silang diyos ni Tungkung Langit. Lamang, siya'y tamad na manlilikha. Selosa si Alunsina, mahilig magduda, at laging nag-iisip ng masasama sa mga nililikha ng bana. Dahil walang ginawang makabuluhan kundi ang mamintana, magsuklay ng buhok, at ayusan ang sarili, hindi naging produktibo si Alunsina. Nilayasan niya si Tungkung Langit, ang itinuturing na haligi ng kalangitan. At kahit na anumang pagsuyo at panliligaw ng lalaking manlilikha, hindi na muling nagbalik pa si Alunsina.

Ibang Alunsina ang matatagpuan sa etnoepikong Hinilawod, ang itinuturing na epiko ng mga Hiligaynon at sa mga prosang rendisyon ng epikong ito.⁴ Hindi niya pinaunlakan ang pagsuyo at pagsinta ng iba pang mga binatang diyos ng kalangitan. Pagkaraang lumisan sa rurok at kaitaasan ng langit, napadako siya sa lupa, sa ating daigdig. Nakilala niya si Datu Paubari, isang mortal na pinuno ng Halawod, isang matandang bayan ng mga Sulod sa Gitnang Panay. Pinili niyang pakasalan ang nasabing datu na ikinagalit ng mga diyos. Mangyari'y ipinagbabawal ang ugnayan ng diyos at ng mortal. Binaha ang kanilang bayan ngunit nailigtas naman ang mag-asawa ni Suklang Malayon, ang kapatid na babae ni Alunsina. Pagkaraan ng delubyo, muling nagbalik sina Datu Paubari at Alunsina sa bunganga ng ilog Halawod. Nagkaroon sila ng mga anak na naging tampok na bayani ng mga epiko—sina Labaw Donggon, Humadapnon, at Dumaladpad (Jocano 1969).

Sa muling pagsasalaysay, madalas gamiting lunsaran ang unang bahagi ng mito. Ito ang popular na bersiyon na naisantolohiya ni Damiana Eugenio sa kaniyang serye ng Philippine Folk Literature at ang pinagbatayan ni Liana Romulo ng kaniyang muling pagsasalaysay sa Filipino Children's Favorite Stories (2000).⁵ Bukod pa rito, may bersiyong tulang haka si Ruth Elynia Mabanglo (2002) at may aklat pambata (picture book) si Rene Villanueva na siyang magiging pokus ng pagsusuri.

Feministang Pagsasalaysay sa Kung Bakit Umuulan

May tatlong paraan kung paano nakaiimpluwensiya ang feminismo sa panitikang pambata. Tinatawag na muling pagbabasa (rereading) ang pagpapahalaga sa muling paglikha at bagong simula ng mga lumang akda (Paul 2005, 117). Hinahamon nito ang pagtatangi sa pagitan ng lalaki at ng babae, iginigiit ang tinig ng babae, at naglalatatag ng bagong interpretasyon sa mga mito (ibid.). Muling pagtuklas (reclaiming) naman ang isinasagawa sa mga tekstong isinantabi o hindi napahalagahan dulot ng makalalaking produksiyong pampanitikan at pagbubuo ng kanon (canon formation). Pagbubukas naman ng bagong landas ang redirection sa iba pang mga tinig na naisantabi ng patriyarkal at kolonyal na lipunan. Hindi na ito nakapokus lamang sa kababaihan kundi may pagkilala sa tinig ng mga bata at mga homoseksual (ibid., 123).

Sa akda ni Villanueva, matagumpay niyang naisagawa ang paglalapat ng bago, alternatibo, at oposisyonal na interpretasyon sa katutubong mito. Rebisyon ng tradisyon ang kaniyang isinagawa upang maangkin ng babae ang sinaunang teksto at maging daluyan ng kaisipang feminismo. Muling pagsusulat (rewriting) ito ng isang lantarang naratibong patriyarkal o makalalaki para hamunin ang mga inaasahan ng mambabasa at ang mga pampanitikan at panlipunang kumbensiyon (Jarvis 2000, 157).

Sa simula ng katha ni Villanueva, tradisyonal ang pagkakalahad sa katangian ng lalaking tauhan. Ipinamalas ng awtor ang taglay na kapangyarihan ng lalaking manlilikha sa pamamagitan ng angkin nitong tinig. Sipatin natin ang sipi:

Bawat salatang humulagpos sa labi ni Tungkung Langit ay natupad. Sumambulat ang nalikhang araw. Gumulong ang mga bituin. Lumitaw ang mga planeta. Sumilip ang buwan. At ang hangin ay unti-unting nagparamdam. Nagbago ang anyo ng paligid. (Villanueva 1991, w.p.)

Nang matunghayan ng babaeng diyos ang paglikha ni Tungkung Langit, agad siyang nagwikang “Kaya ko ring lumikha. Tutulungan kita” dahil “ang pulso niya’y may pintig ng kapangyarihang may pangakong-lakas ng paglikha.” Iginiit nito ang tungkulin bilang isang manlilikha habang nakalilikha na ang asawa ng araw, mga planeta, buwan, ulap at hangin. Aniya, “Ako’y isa ring bathala...Sawa na ako sa pagtanaw, sawa na ako sa pagiging tagapanood lamang.”

May sariling pag-iisip at tinig si Alunsina, at pinaninindigan niya ang kaakuhan at responsabilidad. May kapangyarihan siyang dapat isakatuparan. Kahit pa buo na ang pasiya ng lalaking diyos na manatiling laging nakangiti si Alunsina at nag-aayos ng buhok at nananatiling maganda, ilang ulit niyang ipinapahayag ang nais na makalikha. Binago ni Villanueva ang karaniwang paglalarawan sa maybahay at katuwang ng diyos. Higit na positibo at makapangyarihan ang karakterisasyon kay Alunsina.

Sa pag-uulit ng pahayag ni Alunsina na siya’y isa ring bathala, napagtitibay ang tema na manlilikha ang babae at katuwang siya sa pagbubuo ng mundo. Maiuugnay ito sa tulang “Isang Tugon kay Elynia: Ang Pagiging Babae” ni Lilia Quindoza-Santiago na ipinagdiriwang ang potensiyal at kapangyarihan ng kababaihan, isang tugon sa paniniwalang “kasumpa-sumpa ang maging babae” ng makatang si Ruth Elynia Mabanglo:

Ang pagiging babae’y pagkatha
 ng mga tulang di pa nalilikha;
 Ang pagiging babae’y pag-awit
 ng di pa naririnig;
 Ang pagiging babae’y pagtuklas
 ng daigdig na di pa natutuklasan;
 Ang pagiging babae’y paghubog
 ng mundong di pa nabubuo;
 Ang pagiging babae’y pagluwal
 ng buhay na di pa nararanasan.

Sa pagtatakda ni Tungkung Langit na magpaganda na lamang ang maybahay, nalantad ang seksista niyang pagturing sa babae bilang obheto ng pagnanasa. Nililimitahan ng kaniyang asawa ang sariling potensiyal sa aspektong pisikal na kagandahan batay sa pagnanasang lalaki. O maging inspirasyon o musa lamang ng lalaking manlilikha. Maiuugnay ito sa idealisasyon sa isa pang mito na itinakdang “malakas” ang lalaki at “maganda” naman ang babae.

Tahasang tinalikdan ni Villanueva ang tradisyonal at kolonyal na pagturing sa babae. Tinutukoy nito ang pagkakahon bilang ina at birhen noong panahon ng kolonisasyon (Quindoza-Santiago 1997a, 40) at ang tatlong lugar na itinakda sa babae: ang kama, ang kusina, at ang kombento (ibid., 25). Tinutulan din nito ang pagiging tagabulag at kawalan ng tinig ng babae sa kasaysayan. Ayon kay Luisa Camagay, mula sa lalaki o maka-lalaki ang pananaw sa kasaysayan kaya hindi napag-uukulan ng pansin ang kasaysayan ng kababaihan sa bansa (sipi kay Quindoza-Santiago 1997a, 18).

Positibo ring paglalarawan ni Villanueva ang pagkakalikha niya ng isang babaeng hindi nararahuyo sa kinang (i.e., bituin, buwan, araw), sa kalakasan (i.e., kulog, kidlat), at sa kapangyarihan (i.e., planeta, sanlibutan, panahon) ng isang lalaki. Kabaligtaran ito ng mga babaeng tauhan sa mga popular at ipinalaganap na fairy tale na dumedepende sa estado at kapangyarihang pangkabuhayan at panlipunan ng lalaki.

Mangyari pa, may sariling bait si Alunsina na kumawala sa pagkakahon sa kaniya sa tahanan at sa mga gawaing-bahay. Dahil isa rin siyang diyos at makapangyarihan, hindi niya pinahintulutan ang sariling manilbihan sa isang diyos na hindi sensitibo sa kaniyang pangangailangan at hindi kinikilala ang kaniyang kapangyarihan. Kaya nang iniwan niya ang asawa, laking gulat ni Tungkung Langit nang maabutan niyang “walang apoy sa kanilang kalan, sa dulang ay walang pagkain, at ang kanilang higaa’y ulila’t malamig” (Villanueva 1991, w.p.)

Ang paglayas/paglaya ni Alunsina sa opresibong ugnayan nila ng asawang bathala/diyos ay nagpapahiwatig ng paglaya sa patriyarkal na kaayusang domestiko. Sa pananaw ng isang Kristiyano, kasumpa-sumpa ang ganitong asal. Hindi dapat tinatalikuran ng babae ang kaniyang obligasyon sa bana. Batay sa doktrinang Katoliko, kailangang handang magpasakop at magpalukob ang babae sa kapangyarihan ng kaniyang asawa.

Walang dudang nabahiran ng negatibong kahulugan at karakterisasyon si Alunsina, ang babaeng diyos sa mito ng Panay. Ang pagiging independiyente na sinasagisag ng kaniyang pangalang “Alunsina” o “Laun Sina” (walang asawa) ay naitumbas sa pagiging matandang dalaga o babaeng walang kasama. Sa tradisyonal na lipunan, kapintasan sa babae ang paghiwalay sa asawa o kaya’y ang mamuhay mag-isa. Tila ba sinasabing hantungan ng babae ang makahanap ng kasamang lalaki. Pinatutunayan nito ang panlipunan at pampanitikang hulma sa babae na kailangang maging mabuting kasintahan, maging mainam na maybahay at ina para

maisakatuparan ang pagiging babae. Hindi ito natupad ni Alunsina, na kauna-unahang babae at kaisa-isang babaeng manlilikha sa kosmolohiyang Panay. Dahil dito, naihulma ang kaniyang tauhan bilang diyosang selosa, tamad, banidosa, at walang ginawang mabuti kundi tumanghod at mamintana.

Naparatangan siyang masama dulot ng kaniyang angking kalakasang emosyonal at pagsuway sa itinatakdang kumbensiyon ng simbahan sa ugnayang mag-asawa at sa kaayusang heteroseksuwal. Embes na maging positibong akto ang paglaya ng babaeng diyos, itinuring si Alunsina bilang hindi karapat-dapat na maybahay at katuwang ng dakilang bathalang si Tungkung Langit. Maiuugnay ito sa namamayaning ideolohiya sa mga fairy tale na “kabutihan ang maging pasibo; kasamaan ang paggawa, pagkamalikhain, kalakasan” (Cosslett 1996, 81).

Isang aspekto ng muling paglikha ni Villanueva ay ang mga nilikha ng dalawang diyos. Sa kaniyang bersiyon, mahihinuhang mga dakila ang nilikha ni Tungkung Langit. Kabilang na rito ang sanlibutan, araw, mga planeta, at panahon. Gayong dakila ang mga ito, higit namang praktikal, natural, at mapagkandili sa mga tao ang mga likha ni Alunsina. Mas may pakinabang sa mga tao ang kaniyang mga likhang puno, dagat, at isda kumpara sa mga likhang bituin, kulog, at kidlat ni Tungkung Langit. Nagpapamalas ng mapagkandiling ugali ng isang ina.

Kaugnay nito, marapat ding suriin ang sanhi ng paglikha ng dalawang tauhan sa akda. Kapansin-pansing lumilikha si Tungkung Langit para suyuin at pasiyahin ang kaniyang asawa. Nais niyang libangin ang inaakala niyang naiinip na asawa. Dagdag pa, isang uri ng pagpapakitang-gilas ang paglikha niya ng mga bagay na malaki, malawak, makinang. Lahat ng ito’y pagtatampok sa kanyang kapangyarihan bilang lalaki.

Maikukumpara naman ito sa dahilan ng paglikha ni Alunsina. Ayon sa kaniya, pagkaraan ng kanilang muling pagkikita ni Tungkung Langit, “Lumilikha ako ng daigdig, ng lupa, ng puno at bulaklak. Ng ibon at isda. Lumilikha ako ng bundok, ng dagat at himpapawid. Nagpupunla ako ng buhay. Ako rin ay isang bathala.” (Villanueva 1991, w.p.)

Pinagtitibay ng siping ito ang mapagkandiling (nurturing) katangian ng isang ina. Maiuugnay ito sa konsepto ng Inang Kalikasan at Mariang Ilaya na naghahatid ng buhay, sigla, kalusugan, at tahanan sa mga nilalang ng mundo.

Muling Pagsasalaysay, Muling Paglikha

Hindi lahat ng panitikang-bayan (folklore) tulad ng mito ay mainam na muling ipabasa at isalaysay para sa kasalukuyang henerasyon ng mga mambabasa. Ayon nga kay Villanueva (2008), “ang mga alamat at mito, at marami sa tinatawag na kuwentong-bayan ay malayong maituring na pambata at hindi binuo sa kapakanan ng bata.” Kung gayon, marapat ang masusing pagpili ng folklore at ang matalinong pagsusuri sa mga nakalimbag nitong bersiyon.

Matagumpay na naisagawa ni Villanueva ang muling pagsasalaysay ng mito ni Alunsina, gamit ang mga ideya at pilosopiya ng feminismo. Hindi ito payak na muling pagsasalaysay para umakma lamang sa anyo at kumbensiyon ng picture book o pagpapasimple ng wika para maunawaan ng mga batang mambabasa. Alinsunod din ito sa kaniyang payo sa mga manunulat para sa bata na bigyan ng saysay ang muling pagsasalaysay. Aniya:

Mahalagang mabihisan ng bagong kaalaman o halagahan para sa kontemporaryong lipunan ang mga ganitong kuwento. Dapat pag-isipan ng modernong kuwentista, pambata man o hindi, kung paanong makapaglilingkod ang mga kuwentong-bayan sa kontemporaryong mambabasa at lipunan. Hindi sapat na muling isalaysay ang mga kuwento para marinig ng mga bagong tagapakinig o kaya ay muli silang isalaysay sa bagong anyo, gaya ng dulang musikal. O isalaysay lamang sila gamit ang modernong wika at mga kontemporaryong pamamaraang pansining.

Ang muling pagsasalaysay sa mga kuwentong mula sa ibang panahon o lipunan ay humihingi ng pagsasalaysay na magsisilbi sa interes ng mga kinukuwentuhan. (ibid, w.p.)

Gayunpaman, ang isinagawa ni Villanueva ay hindi rin karaniwang muling pagsasalaysay. Hindi lamang siya naglakip ng kaisipang egalitaryo o pagkapantay-pantay ng babae at lalaki na namamayani sa panahong nailuwal ang tekstong sinuri. Sa halip, isinagawa niya ang muling paglikha ng mito upang mapaghilom ang kolonyal at patriyarkal na pagtrato sa kababaihang Filipino.

Sa huli, marapat ipabasa sa mga bata ang nagbagong-bihis at nagbagong-landas na tradisyonal na akda. Lilingin nito ang mapagpalayang pananaw ng mambabasa hinggil sa kasarian. Magiging sensitibo ang mga bata at magkakagulang silang hindi nalilimitahan ng mga kahon, alimura, at bansag. Sa mga batang babae naman, makapaghahatid ito ng mainam na modelong tulad ni Alunsina para

isakatuparan ang ambisyon at paunlarin ang kakayahan. Makapagdudulot din ito ng positibong paghuhulma ng kasariang malaya sa diskriminasyon at subordinasyon. Higit sa lahat, may potensiyal na basagin ng aklat ang mga mito sa kasarian at magawaran ang mga mambabasa ng bagong perspektiba tungo sa pagpapalaya.

Tala

1 Natakalay ni Rene Villanueva kung bakit pinalitan ang pamagat ng manuskritong “Tungkung Langit at Alunsina” patungong aklat na *Kung Bakit Umuulan sa kalipunan ng kaniyang mga akdang pambata na The Rene O. Villanueva Children’s Reader* (2005). Aniya, konsiderasyong komersiyal ang dahilan sa pagbabago ng pamagat.

2 Ilan pa sa mga aklat pambata ni Rene O. Villanueva na positibong nagtatampok ng kapangyarihan at talino ng babae ay ang sumusunod: *Ang Makapangyarihang Kyutiks ni Mama* (Adarna House, 2002), *Ang Pambihirang Buhok ni Lola* (Adarna House, 2002), at *Maria Cacao: Ang Divata ng Cebu* (Lampara, 2002).

3 Kinikilala ng pag-aaral na ito na may pagtatangka ang Disney na makalikha ng higit na mapagpalayang adaptasyon ng fairy tale gaya ng *Beauty and the Beast* (1991) na nagtampok ng intelektuwal at palabasang babaeng tauhan; *Mulan* (1998) na nagsalaysay sa pakikipagsapalaran ng babaeng madirigma noong dinastiyang Han; at ang *The Princess and the Frog* (2009) na nagtampok ng maabilidad at masipag na babaeng tauhan na Afro-American, taliwas sa kinamihasnang Europeong tauhan. Ngunit mas malakas pa rin ang epekto ng mga naunang pelikula ng Disney na nakasira sa kamalayan ng mga manonood hinggil sa kasarian. Para sa higit na detalyadong pagtalakay sa kaso ng muling pagsasalaysay ng Disney sa fairy tale, basahin ang sanaysay na “Breaking the Disney Spell” ni Jack Zipes (1994). Inilatag ni Zipes ang mga paratang sa Disney na sumira sa pampanitikang tradisyon, tinanggalan ng tinig, at binago ang kahulugan at anyo ng isang fairy tale. Nabanggit pa sa sanaysay na ito na naitanghal ng Disney ang patriyarkal na pananaw sa akda at nagpalaganap ng mito ng kapangyarihan ng lalaki.

4 Ito ang kasaysayan ni Alunsina ayon sa alamat na hango sa epiko. Muling pagsasalaysay ito na buhat sa Philippine Folk Literature: The Legends (University of the Philippines Press, 2005). “Kilala kahit sa pinakamalayang kaharian ang nakabibighaning kagandahan ni Alunsina, ang diyosa ng silangang dagat. Sa dami ng kanyang manligaw, mga diyos man ito, engkanto, o mga magigiting na bayani sa ibang bayan, napili niyang maging bana si Paubari. Galit na galit ang mga manligaw ni Alunsina. Nainsulto silang isang karaniwang tao, walang kapangyarihan, walang dugong bughaw, walang maalamat na kasaysayan ang napili ni Alunsina. Nais maghiganti ni Maklium-sa-tuwan, ang isa sa mga bigong manligaw ni Alunsina. Nagtipon-tipon sila upang wasakin ang pagsasama at kaharian ng bagong mag-asawa. Nakabuo sila ng plano: nagpadala sila ng nangganggalit na bagyo at nakamamatay na baha sa kaharian nina Paubari at Alunsina. Natunugan ni Suklang Malayon ang maitim na balak nina Maklium-sa-tuwan. Dahil siya ang Tagapag-ingat ng Maliligayang Tahanan, ipinarating niya ito sa bagong mag-asawa. ‘Babaguhin ang inyong kaharian. Mag-ingat din sa bahang bubura sa iyong mga tahanan.’ Dahil dito, kagyat na lumisan sina Alunsina at Maklium-sa-tuwan. Umakyat sila sa tuktok ng Bundok Madyaas upang takasan ang dakilang baha. Aabot ng pitong buwan ang bagyong ipapadala sa kanilang kaharian. Napakahirap mabuhay sa kanilang kaharian. Siguradong malulunod sila. Malungkot na tinanaw ng mag-asawa ang tila dagat nilang kaharian. Nilamon ng baha ang kanilang taniman. Pagkaraan ng dakilang baha, nanumbalik ang mag-asawa sa kanilang kaharian. Taglay nila ang ilang mahahalagang binhi mula sa Bundok Madyaas. ‘Kailangan nating magsimula muli,’ ani Paubari. Tinamnam ng mag-asawa ang kanilang kaharian. Kasabay nito, nagdalanta naman si Alunsina. Isang araw, nang handa na ang kanilang lugar sa pag-aani, nanganak ang diyosa ng silangang dagat ng tatlong magiging bayani ng Panay—sila’y sina Labaw Donggon, Humadapnon, at Dumalapdap. Lumaki ang mga sanggol na ito bilang mga magigiting at makapangyarihang nilalang.”

Higit namang mahaba ang tungkulin ni Alunsina sa epiko ng Panay. Ayon sa dokumentasyon ni F. Landa Jocano sa *The Epic of Labaw Donggon* (University of the Philippines, 1965), ipinakita ni Alunsina ang kaniyang malasakit sa anak na si Labaw Donggon sa pamamagitan ng pagbibigay-payo sa apong si Buyung Baranugun upang daigin ang kalaban ng ama na si Saragnayan. Si Alunsina rin ang naghanda at nagbigay ng mahiwagang kapa, sombrero, sinturon, at kampilan sa apong sasabak sa tunggalian.

5 Ang bersiyon ni Liana Romulo sa mito nina Tungkung Langit at Alunsina ay isang halimbawa ng muling pagsasalaysay na wala man lamang pagtatangka na pasukan ng makabago at mapagpalayang pananaw ang isang tradisyonal na teksto. Nailathala ito noong 2000 ngunit higit na mas abante ang pananaw ng bersiyon ni Villanueva na nalathala noong 1991.

Sanggunian

- Cole, Mabel Cook. 1916. *Philippine Folk Tales*. Chicago: A.C. McClurg and Company.
- Cosslett, Tess. 1996. *Fairytales: Revising the tradition*. *Nasa Women, power and resistance: An introduction to women's studies*, ed. Tess Cosslett, Alison Easton, at Penny Summerfield. Buckingham: Open University Press.
- Eugenio, Damiana L. 2001. *Philippine folk literature: The myths*. Quezon City: University of the Philippines Press.
- _____. 2005. *Philippine folk literature: The legends*. Quezon City: University of the Philippines Press.
- Jarvis, Shawn. 2000. *Feminism and fairy tales*. *Nasa The Oxford companion to fairy tales*, ed. Jack Zipes. Oxford: Oxford University Press.
- Jocano, Felipe Landa. 1969. *Outline of Philippine mythology*. Manila: Centro Escolar University Press and Development Center.
- _____. 1965. *The epic of Labaw Donggon*. Quezon City: University of the Philippines.
- Kawan, Christine Shojaei. 2002. A masochism promising supreme conquests: Simone de Beauvoir's reflections on fairy tales and children's literature. *Marvels & Tales* 16(1): 29-48.
- Kelsey, Paul. 1995. Dumbing down. *Nasa Collection Building* 14(3): 38-44.
- Lumbera, Bienvenido, ed. *The best of Lola Basyang: Timeless tales for the Filipino family*, trans. Gilda Cordero-Fernando at illus. Albert Gamos. Makati: Tahanan Books, 1997.
- Menez-Coben, Herminia. *Verbal Arts in Philippine Indigenous Communities: Poetics, Society, and History*. Quezon City: Ateneo de Manila University Press, 2009.
- Miller, John Maurice. 1904. *Philippine Folklore Stories*. Boston: Ginn and Company.
- Mitchell, John E. 2000. Dumbing down: Why children's books are being simplified and what this means for all of us. *Dokumento sa internet*, http://www.parenthood.com/article-topics/article-topics.php?Article_ID=6945, nakuha noong 27 Hulyo 2008.
- Paul, Lissa. 2005. *Feminism revisited*. *Nasa Understanding children's literature*. 2d ed. London: Routledge.
- Quindoza-Santiago, Lilia. 1997a. *Sa Ngalan ng Ina: 100 Taon ng Tulang Feminista sa Pilipinas*. Quezon City: University of the Philippines Press.
- _____. 1997b. *Asintada: Mga tula*. Quezon City: University of the Philippines Press.
- Romulo, Liana. 2000. *Filipino children's favorite stories*, illus. Joanne de Leon. Hong Kong: Periplus Editions (HK) Ltd..
- Singh, Manjari. 1998. *Gender issues in children's literature*. *Dokumento sa internet*, <http://www.indiana.edu/~reading/ieo/digests/dl35.html>, nakuha noong 29 Hulyo 2008.
- Villanueva, Rene O. 1981. *Ang pulang laso: Ito ba'y para sa lalaki o para sa babae*, illus. Julio Perez. Quezon City: Children's Communication Center.
- _____. 1991. *Kung bakit umuulan*, illus. Robert A. Alejandro. Mandaluyong: Cacho Publishing House, Inc.
- _____. 2005. *The Rene O. Villanueva Children's Reader*. Mandaluyong: Cacho Publishing House.
- _____. 2008. *Pagsulat ng kuwentong pambata*. *Dokumento sa internet*, <http://www.panitikan.com.ph/criticism/pagsulatngkuwentongpambata.htm>, nakuha noong 29 Hulyo.
- Zipes, Jack. 2000. *Towards a definition of the literary fairy tale*. *Nasa The Oxford companion to fairy tales*, ed. Jack Zipes. Oxford: Oxford University Press.
- _____. 1994. *Fairy tale as myth, myth as fairy tale*. Lexington: University Press of Kentucky.